

Asia: VN/25975/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta laiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista

Lausunnonantajan lausunto

1. Edistääkö hallituksen esitysluonnos nykyistä paremmin potilaan sekä sosiaalihuollon ja varhaiskasvatuksen asiakkaan oikeuksien ja oikeusturvan toteutumista?

Tampereen kaupunki näkee hallituksen esitysluonnoksen laiksi potilas- ja sosiaaliasiavastaavista edistävän

nykyistä paremmin potilaan sekä sosiaalihuollon ja varhaiskasvatuksen asiakkaan ja potilaan oikeuksia.

Nykyisen lainsäädännön mukaan sosiaali- ja potilasasiamies on vain nimettävä, mutta jatkossa asiavastaavia

tulee olla hyvinvointialueella riittävä määrä, mikä nähdään merkittävänä parannuksena.

Tampereen kaupungin mukaan riittävästä asiavastaavien määrästä hyvinvointialueilla olisi tarpeen säännellä

tarkemmin, jotta kuntalaiset saavat palvelua kohtuullisessa ajassa. STM on omassa selvityksessään todennut,

että asiavastaavia/asiamiehiä tulisi olla 1 htv 100 000–150 000 asukasta kohden. Tämä resurssi nähtiin

tarpeelliseksi tilanteessa, jossa ei ollut vielä uuden lain myötä tulevia lisätehtäviä. Nyt hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että lisääntyneet tehtävät vaativat entisestään lisäresursseja. STM:n tulisikin

sisällyttää selvittämänsä riittävä mitoitus hallituksen esitykseen yksityiskohtaisiin perusteluihin, eikä vain

nykytilan kuvaukseen.

Sosiaaliasiavastaava eli nykyinen Sosiaaliasiamies hoitaa tälläkin hetkellä varhaiskasvatukseen liittyviä

asioita. Hallituksen esitysluonnos korostaa kuitenkin erityisesti varhaiskasvatuksen roolia asiavastaavatoiminnassa. Tampereen kaupunki kiinnittää huomiota yhden substanssilain nostamiseen ylitse

muiden. Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta otetaan vain vähän yhteyttä sosiaaliasiamieheen.

Tampereella varhaiskasvatuksesta otettiin sosiaaliasiamieheen yhteyttä 4 kertaa vuonna 2021.

Valtakunnallisesti lastensuojelusta otetaan eniten yhteyttä asiamieheen, joten miksi lastensuojelua ei ole

nostettu erityisasemaan? Onko varhaiskasvatus jotenkin erityisasemassa muihin palveluihin nähden asiavastaavatoiminnassa? Onko tarpeen, että asiavastaava neuvoo tehtävissä ja asioissa, jotka eivät ole

hyvinvointialueen järjestämistä vastuulla? Valtakunnallisesti nykyiset sosiaaliasiamiehet ovat joko sosiaalityön

tai juridiikan asiantuntijoita, ja myös siihen peilaten varhaiskasvatuksen nostaminen erityisasemaan on

merkille pantavaa. Varhaiskasvatuksen erityisasiantuntijuutta sosiaaliasiamiehillä ei myöskään useimmiten

ole. Varhaiskasvatuksen asiakkaan oikeuksia edistäisi nykyistä paremmin varhaiskasvatuksen asiantuntijan

toimiminen asiavastaavana. Kunnissa olisi hyvä olla varhaiskasvatuksen valvontakoordinaattori, kuten

esimerkiksi Tampereella, jonka tehtäviin soveltuisi paremmin oikeusturvaneuvonta varhaiskasvatuksen

asioissa.

2. Onko potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminta tarkoituksenmukaista järjestää jatkossa pääasiassa hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän järjestämänä? (2 ja 3 §)

Tampereen kaupunki suhtautuu epäillen siihen, kuinka yksityisten terveydenhuollon yksiköiden potilasasiavastaavatoiminta tosiasiallisesti pystytään järjestämään hyvinvointialueelta. Mikäli hyvinvointialue

järjestää kaikkien yksityisesti terveydenhuoltoa tarjoavien tahojen potilasasiavastaavapalvelun, tulisi yksityinen terveydenhuollon taho velvoittaa siihen, että tarvittavat tiedot, kuten vastuuhenkilöt ja

Lausuntopalvelu.fi 2/5

yhteystiedot, ovat saatavilla helposti. Tällä hetkellä ne eivät kaikilla palveluntuottajilla ole esillä. Tiedot tulisi

olla potilasasiavastaavilla helposti käytettävissään.

Tampereen kaupunki kehottaa lisäksi pohtimaan, millä tavalla voidaan tarvittaessa esimerkiksi selvittää, että

muistutukseen tai rekisteritietojen tarkastuspyyntöihin vastataan kohtuullisessa ajassa tai, miten nämä

todennetaan saapuneeksi vastaanottajalle. Muistutuksien tai tarkastuspyyntöjen vastauksien odottelu tai

niihin liittyvät asiat ovat esimerkkinä hyvin tyypillisiä kysymyksiä, joita yhteydenottaja esittää nykyään

potilasasiamiehelle.

3. Onko potilasasiavastaavien toiminta tarkoituksenmukaista järjestää jatkossa erikseen

a. valtion mielisairaaloissa

b. Puolustusvoimien terveydenhuollossa

c. Vankiterveydenhuollossa

d. Työterveyslaitoksessa? (4 §)

Tampereen kaupunki pitää tarkoituksenmukaisena potilasasiavastaavien toiminnan järjestämisen erikseen

edellä mainituissa kohteissa. Potilasasiavastaavien tehtäväaluetta ei ole tarpeen laajentaa yksityisten

toimijoiden tullessa mukaan. Potilasasiavastaavien palvelujen saatavuus on parempi, kun edellä mainitut

organisaatiot järjestävät palvelut omana toimintanaan. Palvelut sisältänevät myös erityiskysymyksiä, joihin

tarvitaan omanlaistaan osaamista.

4. Ovatko potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riittävyttä ja vastuuhenkilön nimeämistä koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia? (2 § 4 momentti, 4 § 4 momentti)

Tampereen kaupunki katsoo, että potilas- ja sosiaaliasiavastaavia on nimettävä riittävästi ja palvelutarpeen

mukaisesti. Mikäli resurssi jää liian pieneksi, kärsii potilaan ja asiakkaan saama palvelun laatu. Lain

tarkoituksena on tehdä toiminnasta yhdenmukaisempaa ja hallitumpaa, ja laissa tulisi määritellä, mikä on

riittävä resurssi. Jos potilas- ja sosiaaliasiavastaavien riittävyys jää hyvinvointialueen oman arvion varaan,

millä tavoin toiminnan yhdenvertaisuutta pyritään tukemaan, esim. hyvinvointialueiden välillä?

Vastaavaa asiavastaavaa ei ole aikaisemmin ollut asiamiestoiminnassa. Vastaavan asiavastaavan tehtävänä

on mm. koordinoita, ohjata ja kehittää sosiaali- ja potilasasiavastaavien toimintaa ja osaamista. Tampereen

kaupunki kokee, että laissa tulisi avata tarkemmin, mitä kehittämisellä, ohjaamisella ja koordinoinnilla

tarkoitetaan tässä asiayhteydessä, ja miten voidaan varmistaa, että nämä tehtävät tulkitaan tasalaatuisesti

eri hyvinvointialueilla? Kehittäminen on esimerkiksi ohjaavaa arviointia sekä parannusehdotusten laatimista:

tuleeko vastaava asiavastaava arvioimaan alueensa asiavastaavia vai kokonaistilannetta? Ohjaako yksi

vastaava henkilö alueensa muiden asiavastaavien työtä ja arvioi heidän kehittämistarpeitaan

riippumattomasti? Millä mittareilla tai seurannalla vastaava asiavastaava kerää asiavastaavien

kehityskohteita, ja mihin seuranta ja mittaus perustuu? Tampereen kaupunki kiinnittää huomiota myös

siihen, miten asiavastaavatoiminta käytännössä onnistuisi, sillä vastuuhenkilöllä on vastuu ohjata toimintaa,

mutta hän ei ole esihenkilöasemassa. Onko tämä käytännössä mahdollista, että esihenkilö ja vastuuhenkilö

Lausuntopalvelu.fi 3/5

ovat eri henkilö? Voiko vastuu toiminnan ohjauksesta olla muulla kuin esihenkilöasemassa olevalla henkilöllä?

Tampereen kaupunki ehdottaa vaihtoehtoisesti, että asiavastaaville voisi laissa asettaa edellytyksen käyttää

työnohjausta. Vastaavan asiavastaavan sijasta tulisi varmistaa, että asiavastaavia on riittävä määrä jokaisella

alueella.

5. Turvaako esitys riittävästi potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riippumattomuuden ja puolueettomuuden? (2 § 3 momentti, 4 § 3 momentti, 5 §)

Tampereen kaupunki näkee, että lakiehdotus parantaisi etenkin potilasasiavastaavien osalta heidän

riippumattomuuttaan, kun nykytilanteen mahdollistamat kaksoisroolit, joissa potilasasiamies voi oman

roolinsa ohella toimia myös hoitoa antavana tahona, poistuisivat.

Asiavastaavalla ei voisi olla tehtävien asianmukaista hoitoa vaarantavia sidonnaisuuksia. Tampereen kaupunki kuitenkin kehottaa täsmentämään lakiin, mikä taho arvioi, mikä on vaarantava sidonnaisuus ja

missä kohtaa. Esimerkiksi kunnan viranhaltijat ja luottamustehtävissä olevat ilmoittavat sidonnaisuutensa,

joilla on merkitystä tehtäviensä hoidossa. Millä tavalla tämä tulee toimimaan asiavastaavien kohdalla, vai

onko kyseessä vain näiden vaarantavien sidonnaisuuksien kieltäminen? Myös vastatoimien kieltäminen on ollut

esillä aiemmissa hallituksen esityksissä, joissa on pohdittu asiamiehen roolia. Tampereen kaupunki kokee

tarpeelliseksi tuoda tämän ilmi laissa määritteineen.

6. Onko potilasasiavastaavan, sosiaaliasiavastaavan ja vastuuhenkilön kelpoisuutta koskeva säännös tarkoituksenmukainen? (6 §)

Tampereen kaupunki katsoo, että kelpoisuutta koskeva sääntely on tärkeässä roolissa nostamassa ja turvaamassa palvelun laatua sekä yhdenmukaistamassa sosiaaliasiavastaavien ja potilasasiavastaavien

koulutukselta ja osaamiselta vaadittua tasoa. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetun kelpoisuutta koskevan siirtymäsäännöksen avulla voidaan turvata se, ettei esimerkiksi vuosia kestänyt työ potilasasiavastaavana esty uusien kelpoisuusvaatimusten myötä.

7. Onko esityksessä huomioitu asianmukaisesti asiakkaiden kielelliset oikeudet? (7 §)

Asiakkaiden kielelliset oikeudet on huomioitu asianmukaisesti niistä säättävien lakien kautta. Asiakkaiden

kielellisten oikeuksien toteutuminen saattaa kuitenkin olla jatkossa käytännön tasolla vaarassa, kun sosiaaliasiamiesten tehtäviin on lisätty valtion järjestämiä palveluita. Niiden osalta jatkossa myös yksikielisillä

alueilla on kyettävä palveluun sekä suomeksi että ruotsiksi. Hyvinvointialueelle liikkeenluovutuksella

yksikielisiltä alueilta siirtyvät asiamiehet eivät välttämättä kaikilta osin täytä kaksikielisen hyvinvointialueen

kielellistä vaatimusta. Pirkanmaan hyvinvointialue on yksikielinen, mutta muilla alueilla saattaa olla tilanteita, joissa hyvinvointialueen palvelukseen siirtyy kunnista tai muualta henkilöitä, joilla ei esimerkiksi

koulutustaustansa vuoksi ole riittävä toisen kotimaisen kielen taitoa. Lisäksi esimerkiksi

yliopistotutkinnoissa suoritettavat toisen kotimaisen kielen opinnot voinee vain harvoin taata riittävän

palvelutason ilman henkilön omaa harjaantuneisuutta kyseisen kielen käyttöön.

Tampereen kaupunki kehottaa myös pohtimaan, turvaako esitys minkä tahansa kieliselle maahanmuuttajalle

mahdollisuuden viedä asiaansa eteenpäin, jos perustuslain 21 §:n mukaiset oikeudet eivät hänen palvelussaan toteudu. Eduskunnan oikeusasiamiehen lukuisat ratkaisut kertovat, että esimerkiksi päätösten

Lausuntopalvelu.fi 4/5

saannissa ja viivytyksettömässä toiminnassa on valtakunnallisesti suuria puutteita. Miten maahanmuuttajan

perustuslailliset oikeudet toteutuvat, jos hänellä ei ole kielellisiä oikeuksia toteuttaa niitä? Tampereen

seutukunnassa nykytila on, että kaikki palvelee ja aina on mahdollisuus tulkkiin, mutta valtakunnallista

taetta asialle ei ole.

8. Onko potilasasiavastaavan, sosiaaliasiavastaavan ja vastuuhenkilön tehtävät määritelty tarkoituksenmukaisesti? (8 §)

Tampereen kaupunki näkee asiavastaavien tehtävät määritellyiksi liian laajasti avustamisen suhteen.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan asiavastaavat neuvovat, millaiset oikeusturvakeinot ovat yhteydenottajalla käytössään, mutta eivät toimi hallintolain 12 §:n mielessä asiamiehenä tai avustajana.

Toisaalta todetaan, että estettä kirjalliseen avustamiseen missä tahansa sosiaalihuollon asiakasasiassa ei ole,

mikä puolestaan luo ristiriidan asioiden välille. Tampereen kaupunki kehottaa tarkentamaan, mikä on

oikeusaputoimiston ja sosiaaliasiamiehen tehtävien ero. Tulisiko sosiaaliasiamiehen kuitenkin ohjata asiakas

oikeusaputoimistoon juristin avustettavaksi kirjallisesti, ja miten on sosiaaliasiamiehen virkavastuun tilanne,

jos hän ei osaa laatia esimerkiksi asiakkaan edunmukaista kattavaa oikaisuvaatimusta tai vahingonkorvausvaatimusta?

Vastuuhenkilö ei voi vastata tulevista lakisääteisistä tehtävistään muussa kuin esihenkilöasemassa.

Parhaimmillaan hyvinvointialueen ulkopuolelta ostetulla asiavastaavalla on esihenkilö omassa organisaatiossaan ja vastuuhenkilö hyvinvointialueella, joka ei ole esihenkilö, mutta jolla on vastuu ohjata

toimintaa.

9. Ovatko rekisterinpitoa ja henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset asianmukaiset ja tarkoituksenmukaiset? (9 – 12 §)

Paikallisen toiminnan suunnittelun ja muun muassa tiedolla johtamisen tueksi tarvitaan vertailukelpoista

alueellista ja kansallista tilastotietoa, ja Tampereen kaupunki kannattaa Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen

vastuuta valtakunnallisesta tiedonkeruusta ja tilastoinnista. Yhdenmukaiset ja sovitut kirjaamiskäytännöt

ovat laadukkaan tiedon edellytyksiä. Kirjaamisen ja muiden suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamiseksi

on huolehdittava, että potilas- ja sosiaaliasiavastaavat sekä toiminnan muut vastuuhenkilöt saavat riittävästi

koulutusta ja selkeää ohjeistusta lain vaatimuksien toteuttamiseksi toiminnassa.

Tampereen kaupunki kehottaa täsmentämään potilastietojen ja sosiaalihuollon asiakastietojen

luovuttamisen perusteena olevan suostumuksen kriteerit tässä laissa, sillä lakiin kirjatut perusteet tietojen

luovuttamiselle sekä tietojen luovuttamisen käytännöt eivät tällä hetkellä täysin kohtaa. Esimerkiksi

Potilaslain 13 § 2 momentin mukaan potilastietojen luovuttaminen sivulliselle edellyttää potilaan kirjallista

suostumusta. Sosiaalihuollon asiakaslain 16 § puhuu puolestaan asiakkaan nimenomaisesta

suostumuksesta. Mikäli lain säännösten sekä vallitsevan käytännön välisestä ristiriidasta olisi tarkoitus

luopua, tulisi pohtia, voisiko kirjattavia henkilötietoja koskevaan 11 §:ään mahdollisesti sisällyttää tätä

potilaalta/asiakkaalta saatavaa suostumusta koskevat tiedot. Laki voisi ohjata, miten kyseinen suostumus

tulee todentaa, riittääkö suullinen suostumus vai tuleeko suostumuksen olla kirjallinen.

10. Ovatko potilasasiavastaava ja sosiaaliasiavastaava –nimikkeet sopivat potilasasiamiesten ja sosiaaliasiamiesten uusiksi nimikkeiksi?

Tampereen kaupunki näkee ehdotetut sosiaali- ja potilasasiavastaava -nimikkeet tehtävään nähden harhaanjohtaviksi. Asiamies on vakiintunut termi, jota käytetään lainsäädännössä, kuten hallintolaissa.

Asiavastaava kaipaisi terminä tarkempaa määrittelyä. Mitä se tarkoittaa? Mistä vastataan? Mikä on sosiaaliasia tai potilasasia?

Lain mukaan työntekijä antaa oikeusturvaneuvontaa, minkä vuoksi Tampereen kaupungin mielestä nimike

voisi vastata enemmän tehtävää, esim. Sosiaalihuollon ja terveydenhuollon oikeusturvaneuvoja. Vastaava -

sana johtaa harhaan antaen kuvan, että työntekijä olisi vastuussa sote-johdon tekemistä linjausratkaisuista

tai sote-henkilöstön toiminnasta. Esimerkiksi terveydenhuollossa vastaava -sanaa käytetään sellaisen henkilön yhteydessä, joka on vastuullisena jonkin terveydenhoidon yksikön terveydenhuollollisesta toiminnasta, esim. vastaava lääkäri, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa yksikön terveydenhuoltoa. Kotuksen

ehdottama valtuutettu on parempi kuin vastaava, koska asiamiehet nykyisellään toimivat asiakkaan/potilaan

valtuutuksesta, jota ilman ei voi toimia. Valtuutettuna voi toimia, jos resurssia on riittävästi. Jos resurssi on

riittämätön, silloin toiminta on enemmän neuvontaa. Lainsäädännössä on paljon asiamies, lakimies, esimies

-termejä. Miksi juuri sosiaali- ja potilasasiamiehen nimikettä pitää muuttaa?

11. Vapaamuotoiset huomiot

hallintotehtävän hoitamista virkavastuulla. Tämä selkiyttää tehtäväkuvausten tekemistä sekä työtehtävän

hoitamista. Esityksessä voisi avata vielä enemmän sitä, mitä tämä tosiasia merkitsee työtehtävän kannalta, sillä asiavastaavan pätevyysvaatimukseen ei kuitenkaan ole sisälletty juridista osaamista.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan sosiaaliasiamiehen tehtävässä ei osallistuttaisi hallintoasian käsittelyyn

missään vaiheessa esim. ohjeiden laatimisen yhteydessä. Tampereen kaupunki näkee asian esille nostamisen

hyvänä, sillä se muuttaa käytäntöä ainakin Pirkanmaalla. Tampereen kaupunki on kuitenkin pitänyt hyvänä

käytäntönä sitä, että sosiaaliasiamiehet ovat voineet osallistua ohjeiden laatimiseen, sillä osallistuminen

nähdään ennaltaehkäisevänä toimintana ja rakenteisiin vaikuttamisena, mistä samalla hyötyy koko asiakaskunta. Esitys kuitenkin nostaa esille, että asiakastaavan tulisi osallistua palveluiden kehittämiseen.

Tampereen kaupungin mielestä asiakkaalla pitäisi olla oikeus tulla neuvotuksi asiassaan, ei niinkään oikeus

tavata henkilökohtaisesti. Tapaamisen korostamista ei nähdä tässä asiayhteydessä tarpeellisena asiana, eikä

tapaaminen itsessään ole tarkoitus, vaan asian hoituminen. Pienin mahdollinen vaiva sekä asiakkaalle että

työntekijälle palvelee molempia, mikä tukee myös hallintolaissa olevaa tehokkuusvaatimusta.

Psykososiaalinen tuki ei kuulu asiamiestehtäviin, mikä usein on vahva syy henkilökohtaiseen tapaamiseen.

Sosiaali- tai potilasasiamies ei ole tukihenkilö tai asiakasohjaaja vaan oikeusturvaneuvoja. Asiakkaalla itsellään on lopullinen valta siinä, toimiiko hän saamansa oikeusturvaneuvon mukaisesti. Tampereen kaupungin näkemyksen mukaan tulisi vahvistaa asiakkaan oman toimijuutta kaikissa palveluissa.

Heinonen Kristiina
Tampereen kaupunki - Apulaispormestari Aleks Jänntti